

Masurbjörken rena guldgruvan i skogen

Det mest värdefulla träd man kan odla i Sverige är masurbjörk. För att lyckas krävs omsorgsfullt arbete och en tränad blick.

Text & foto: Pär Fornling

Två entusiaster för de här guldklimparna är Harald Säll och Bengt-Elis Pettersson.

Tillsammans har de skrivit en bok i ämnet, de importerar plantor och är framför allt hängivna masur-odlare hemma på de egna gårdarna.

Bengt-Elis jobbar som landsbygdsutvecklare i Sävsjö, där han också har sin gård.

Haralds odlingar finns på släktgården i Karryd där han är sjätte generationen brukare.

PRISET FÖR VIRKET är hisnande, åtminstone i de exempel som ges. Men frågan är om det håller i sig och vad som händer när allt fler skogsägare hoppar på tåget.

– Högsta priset som betalades förra året var 55 000 kronor kubikmetern. Det var 15 kubikmeter av jämn bra kvalitet med stamkvistade stockar till fanerindustrin. Eftersom masurn är nästan dubbelt så tung som vanlig björk blev det ungefär 55 kronor kilot, säger Bengt-Elis.

Han berättar vidare om en helt annan affär i bottensvikten då det gäller kvalitet.

– Nyligen blev jag kontaktad av en slöjdare i Ludvika som skulle göra tusen skärbrädor och lite andra saker. Han köpte 50 kilo mindre bitar som jag hade i vedboden för 25 kronor kilot.

– Även det är mycket pengar i skogliga sammanhang!

Att det skulle bli ett överutbud om många skogsägare börjar odla masur oroar inte. Det är snarare tvärtom.

– I Finland finns 60 uppköpare som i huvudsak säljer råvaran till fanertillverkare i Tyskland. Dessa har gjort en del tester i USA, men då handlar det om långt större volymer än de klarar av, säger Harald Säll.

– Ett större utbud på marknaden kan närmast vara en fördel eftersom små volymer inte hanteras så rationellt och det är svårt att hitta en fungerande marknad.

FINLAND ÄR föregångslandet, därifrån kommer både kunskap och plantor. De bägge svenska fanertillverkarna, Bohmans och Nordiska fanerfabriken, köper finsk råvara. Och det var därifrån Harald fick en näve frön av en kurskamrat under skogsutbildningen i mitten av 80-talet.

Fröna, som blev början till allt, bär namn efter den finska byn Loppi som är en klassisk masurbjörks-sort.

Av fröna har det blivit en drygt 20-årig ungskog.

Vi går runt i det regnvåta gräset och spanar på stammarna – för det är vad man måste göra hela tiden i de här sammanhangen!

ÖGAT ÄR BÄSTA hjälpen för den som håller på med masur och det är lätt att bli lurad.

Oftast ser man ingenting och ibland ser man fel saker.

– De där knölarna känner de flesta igen, säger Harald och pekar på en stam med kurvig profil mot en regngrå himmel.

– Det kallas halsmasur för att

Två masurentusiaster som möttes ute i skogen redan som scouter. Harald Säll, lektor i virkeslära på Växjö universitet och landsbygdsutvecklare Bengt-Elis Pettersson.

stammen utgör en smal hals fram till klumpen med masur. Den kan komma till nytta för olika snickerier, men den verkliga guldklimpen tror jag vi har här, säger han och klappar en björk några meter bort.

Man får gå riktigt nära för att se hur ytan är kullrig längs hela stammen. Vill det sig väl döljer den vit-svarta barken en fanerstock.

Historierna om fynden av masur i den vanliga skogsbru-

ket blir nästan mytiska. Bengt-Elis berättar om den där värdefulla biten som hittades i vedhögen. Om stocken som såldes som vanlig björkkubb för en hundralapp och köptes tillbaks för ett par tusen kronor.

Harald ger en livfull berättelse om björken vid cykelbanan på väg mot jobbet på Växjö universitet och om alla de där träden han hittat på gården och hoppas så mycket på.

– Där borta har vi en björk

Eftersom stockarna är korta behöver krokiga träd inte vara något problem.

Halsmasurn är lätt att känna igen, men är egentligen ingen höjdare i de här sammanhangen.

Knölmasur har ett mer diskret utseende men är värdefullare då det blir längre bitar till fanertillverkning.

Masurbjörken kräver omsorg

Virket blir värdefullt, men pengarna kommer inte av sig själva. Det kräver mycket omsorg för att bli bra.

I Finland sätts ett par hundra hektar om året, men bara hälften antas få ordentlig skötsel. Det visar att det inte är så lätt att orka distansen ut.

Första valet är frösått eller klonade plantor.

Klonerna är visserligen dyrare (kring 25 kronor stycket) men eftersom resultatet är säkrare räcker det med 800 plantor per hektar.

Det kan behövas både stäng-

Redan i unga år gäller det att jobba med sekatorn, här har den dubbla toppen fixats till och klippet har redan börjat övervallas med bark.

Den så kallade buskmasurn är extrem och trädet har svårt att växa utan förbuskas.

sel och skydd mot sorkar.

Efter återkommande röjningar och stamkvistning kan beståndet gallras ner till knappa 500 stammar per hektar när det är 20–25 år.

Då träden är 40–50 år är det dags för slutavverkning. Väntar man för länge finns risk för rödkärna och röta.

■ Viktiga saker att tänka på

✓ Fixa ljuset.

Röj och gallra ordentligt. Om björkarna står för trångt upphör masurbildningen, de behöver ljus och utrymme.

✓ Tåt tillsyn.

Minst en gång om året bör man gå över planteringen. I början används sekatorn för att fixa till toppar och växtsätt, därefter sågen för stamkvistning.

✓ Märk plantorna.

I början är de näst intill omöjliga att skilja från självföryngrad björk.

✓ Korta stockar.

Krokar och böjar är inget stort problem eftersom uppköparna vill ha korta stocklängder, ner till 80 centimeter.

På så sätt kan de försäkra sig om att masurbildningen är genomgående.

jag gått förbi hundratals gånger utan att märka något. Det var min fru som upptäckte att den kanske kan innehålla masur, säger han och pekar mot hägnet med lövplanteringar.

Dels handlar det förstås om att hitta värdefulla virkesbitar, men minst lika intressant kan vara att spåra bra "avelsträd" för kommande generationer.

Frösådd har sina nackdelar eftersom det långt ifrån är alla fröerna som utvecklar masur.

Och i ungdomsfasen ser alla björkar lika ut.

DET INNEBÄR ATT man måste driva fram många träd och lägga mycket jobb på det som visar sig vara vanliga björkar.

Om träden däremot klonas visar sig masur-egenskapen (som egentligen är en genetisk defekt) följa med. Plantan blir lik moderträdet både i växtsätt och masurbildning.

Det finns ett knappt 10-tal kloner vilka kan liknas vid avelstjurar. Mest känd av dem alla är Hartolas Drottning som producerat 700 000 plantor.

"Drottningen" var ett nästan 20 meter högt träd när det fälldes och hade då masurbildning 6,6 meter upp i stammen med en tydlig flamved (det är stora skillnader på hur masurn ser ut).

Nu återstår att se om avkomman håller samma klass.

Till fördelarna med att få

fram svenska kloner hör att de kan anpassas till våra breddgrader.

Dagens kloner förflyttas ganska långt söderut om de planteras i södra Götaland. Och omvänt finns frågetecken kring riktigt nordliga lägen i inlandet.

I Finland produceras ungefär 150 000 klonade plantor årligen. I år har ungefär 20 000 gått till Sverige och intresset är stigande.